

Epoka Jagiellonów (2)

1492-1572

Poprzednicy Zygmunta: Jan Olbracht (1459-1501)

- Uczeń Długosza i Kallimacha, walczył z bratem Władysławem o tron węgierski, w 1492 wybrany na króla Polski (jedną z pierwszych elekcji), za jego panowania zerwana została unia polsko-litewska, w Wilnie rządził jego brat Aleksander. Za jego panowania kształtuje się polski parlamentaryzm oraz stanowiska składające się na państwową administrację centralną (marszałkowie koronny i nadworny, podskarbi, kanclerz, podkanclerzy, potem także - hetman) oraz terenowej (starostowie).
- Poniósł porażkę podczas wyprawy bukowińskiej (1497); nielojalność lennika Stefana III, „Za króla Olbrachta wyginęła szlachta”.

Poprzednicy Zygmunta: Aleksander Jagiellończyk (1461-1506)

- Udzielny władca Litwy, ostatni Jagiellon mówiący po litewsku, dbał o swoją stolicę w Wilnie; wybrany królem Polski (1501). Bez powodzenia toczył wojnę z Wielkim Księstwem Moskiewskim.
- W Koronie poddany kontroli magnatów. Wydał przywilej „nihil novi” (1505) – odtąd władca nie mógł postanowić niczego bez zgody sejmu i senatu.
- Zainicjował przebudowę Wawelu w stylu renesansowym.

Zygmunt I Stary (1467-1548)

- Ojciec licznej rodziny w tym co najmniej trojga nieślubnych dzieci. Umierał jako człowiek rzeczywiście stary – żył 81 lat. Od r. 1529 coraz częściej zastępował go król Zygmunt August lub królowa Bona Sforza.
- Na początku – królewicz bez szans na koronę, potem – jeden z najpotężniejszych władców Europy.
- Najbardziej praworządny polski władca – był przeciwny rządowi sejmowi, ale regularnie je zwoływał.
- Gwałtowny przeciwnik reformacji – zwłaszcza Lutra.
- Jeden z najwspanialszych mecenasów sztuki – dzięki niemu Kraków należał do najważniejszych ośrodków renesansu w Europie, fundator nagrobka Jana Olbrachta, Kaplicy Zygmuntowskiej. Dokończył przebudowę Wawelu w stylu renesansowym.

Bona Sforza (1494-1557)

- Doskonale wykształcenie łączyła z cnotami gospodarności i oszczędności, znakomita gospodyni dóbr królewskich. Wyraźne ambicje polityczne i propaństwowa postawa. – Chciała odstąpić rodzinne Bari w zamian za Śląsk.

- „U was dukaty leżą na gościńcach, schylić się jeno, ażeby je zebrać.” Uważała, że król nie może prowadzić skutecznej polityki bez pieniędzy. Sama była jedną z najbogatszych kobiet Europy – z osobistej kasy pożyczyła księciu Alby sumę 430 tys. dukatów w złocie = dzisiaj ponad 230 mln PLN.

- Nie lubili jej polscy magnaci (Radziwiłłowie) i Habsburgowie.

- Promowała kształcenie polskiej młodzieży we Włoszech.

- Sprowadziła do Polski warzywa (m.in. marchew, kalafiory, pomidory), propagowała picie wina.

IN BONAÈ REGINAE EFFIGIEM

Zygmunt II August (1520-1572)

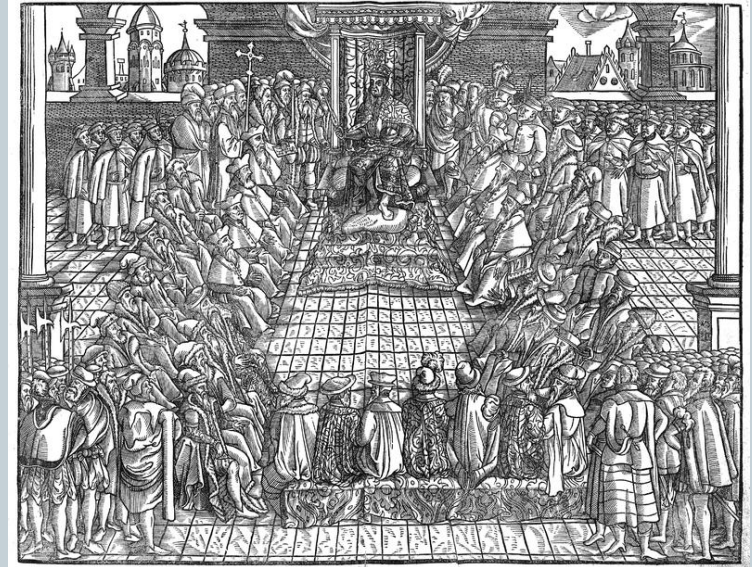
- Kontynuator dzieła ojca, twórca Rzeczypospolitej Obojga Narodów: kraj od Wielkopolski po Inflanty. Koronowany *vivente rege*. Ratyfikował unię lubelską (1569).
- Sympatyzował z protestantami, snuł plany ustanowienia kościoła narodowego na wzór angielski.
- Inwestor renesansowych rezydencji królewskich: w Wilnie, Niepołomicach i Knyszynie oraz – najdłuższego mostu drewnianego w Europie – mostu warszawskiego.
- Za jego czasów (1564) wybito pierwszą monetę systemu złotowego – złotówka była wybita ze srebra, dzieliła się na 30 groszy. Pojęcie złotego (guldena/florena/czerwonego złotego) istniało już w XV w. jako jednostka obrachunkowa = 3,5 g. złota.

Sejm walny, demokracja szlachecka

- Organ ustawodawczy o szerokich uprawnieniach politycznych, decydował m.in. o wojnie, pokoju, budżecie, liczebności wojska, nobilitacji.
- Dwie izby – poselska (z wyboru, przewodniczący: marszałek lub król), senatorska powoływana przez króla złożona z biskupów, wojewodów, kasztelanów, urzędników ministerialnych (przewodniczący: prymas) – ok. 150. Trzy stany sejmujące: król, senatorowie, posłowie.
- Posłowie wybierani na sejmikach ziemskich (ok. 170) – byli przedstawicielami szlachty.
- Nie miał stałego miejsca obrad. Musiał się zbierać co najmniej raz na dwa lata. Można go było zerwać (*liberum veto*).

Błazen

- Formalnie: miał zapewnić królowi rozrywkę, nieformalnie: był szpiegiem doradcą króla, niekiedy bywał jego agentem politycznym. Funkcja znana w Polsce od XII w.
- Posługę trefnisia cenił Jagiełło. Ogólnie Jagiellonowie zatrudnili 11 błaznów.
- Stanisław zw. Stańczykiem (ok. 1480-1560) – prawdopodobnie szlachcic, najdłużej urzędujący jagielloński błazen służył czterem kolejnym władcom; podobno wielki patriota i na pewno złośliwy intelektualista; świetnie opłacany, przez jednych ceniony za przenikliwość, przez innych nielubiany.
- Jego następcy już mu nie dorównywali; błazen Winnicki służył na dworze Jana III Sobieskiego. Słynny z dokuczania Francuzom otaczającym Marysięnkę. Stanowisko królewskiego błazna zlikwidowano w Polsce po śmierci Augusta III.

Stańczyk:

*Polacy jak tablica z wosku, na niej Niemiec, Francuz, Włoch,
Hiszpan a Czech najwięcej malują, co im się żywnie podoba,
a nawet swoje języki im w gębę kładą.*

[Na marginesie hołdu pruskiego:]

*Większy to błazen, co mając niedźwiedzia w skrzyni,
puszcza go na swoją szkodę.*

Wawel (1)

- Zamek wawelski spłonął w r. 1499. Jego odbudowę zaplanował Aleksander Jagiellończyk. Zygmunt Stary polecił jego przebudowę Franciszkowi Florentyńczykowi (w latach – 1507-1516), kierownikami przebudowy byli również Bartolomeo Berecci i Benedykt z Sandomierza.
- Największy wewnętrzny dziedziniec zamku renesansowego w Europie.

Bartolomeo Berecci (1480-1537)

- Zawodu rzeźbiarza i architekta uczył się we Florencji, kierował krakowskim warsztatem rzeźbiarzy i kamieniarzy z Włoch.
- Twórca pomników nagrobnych, a przede wszystkim – Kaplicy Zygmuntowskiej.
- Brał udział w rozbudowie zamku wawelskiego. Rozbudował zamek królewski w Niepołomicach
- Skupił wokół siebie znaczących rzeźbiarzy krakowskich (Jan Maria Padovano, Jan Cini ze Sieny, Jan Michałowicz z Urzędowa).

Wawel (1) – Kaplica Zygmuntowska ukończenie budowy - 1531

- Kaplica Zygmuntowska zw. Kaplicą Rorantystów zbudowana jako mauzoleum dla szanowanej przez poddanych i męża (Zygmunta I) królowej Barbary Zapolyi.
- Dzieło zespołu artystów włoskich kierowanego przez Bartolomeo Berecciego.
- Bogactwo ornamentyki i form architektonicznych: korpus, bęben i kopuła kryta złotą blachą, zwieńczona latarnią.

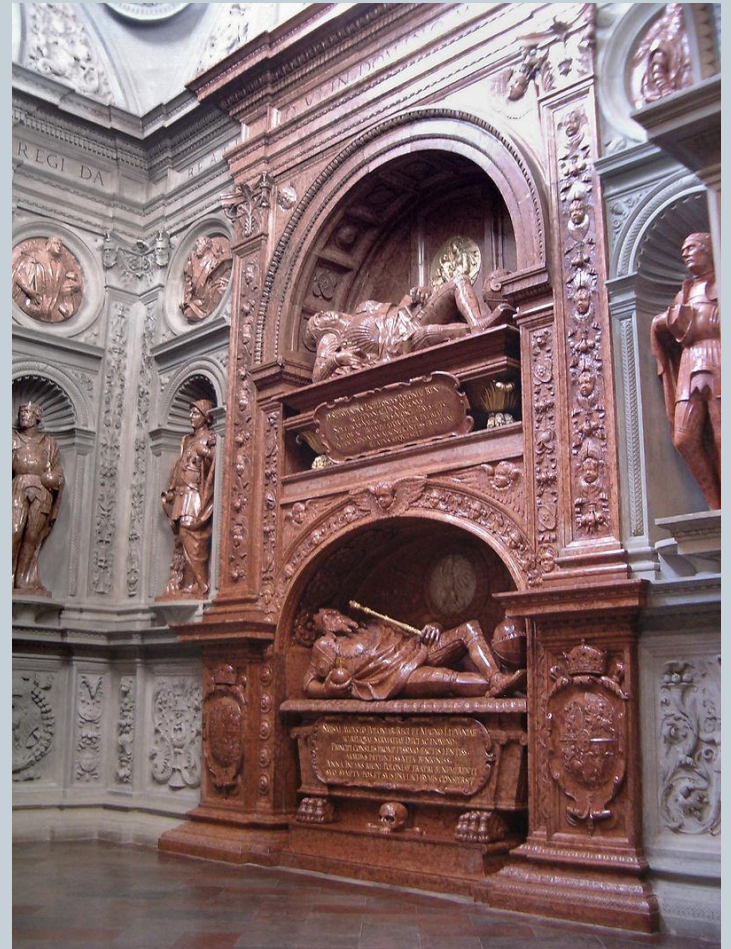

Wawel (2) – Kaplica Zygmuntowska ukończenie budowy - 1531

- Wspaniale zdobiona wewnątrz: przede wszystkim rzeźbami (Włosi) i metaloplastyką (artyści niemieccy). Kolorystyka kamienia: czerwony węgierski marmur i biały alabaster.
- Mauzoleum Zygmunta Starego, Zygmunta Augusta, Anny Jagiellonki.
- „Perła renesansu na z tej strony Alp” (August Ottmar Esswein)

Renesansowe sukiennice w Krakowie (przebudowa 1559)

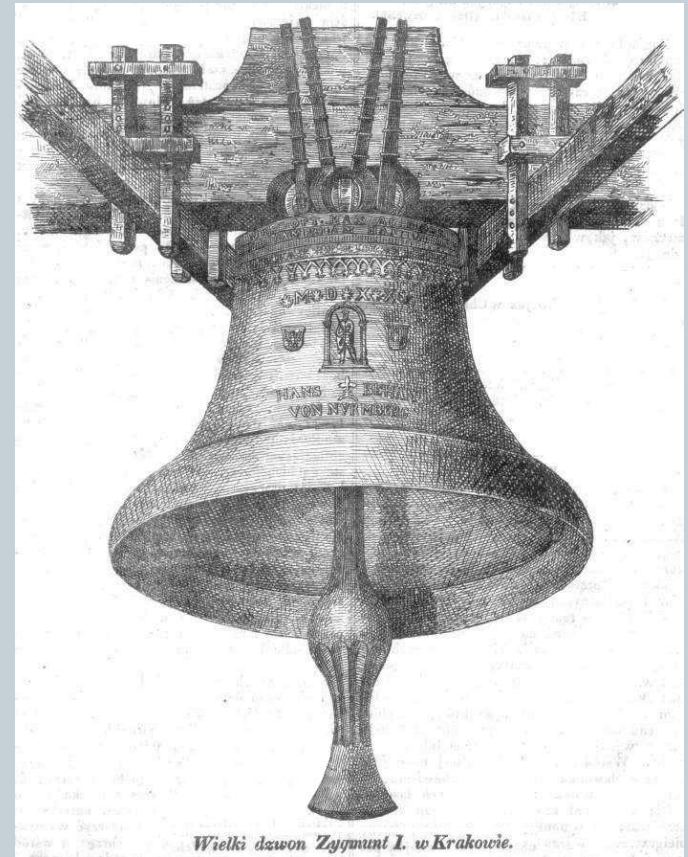
- sukiennice = kramy sukienne.
- Zadaszona hala targowa – ok. 1300. Kształt gotycki – ok. 1358, inwestor: Kazimierz Wielki.
- Przebudowa renesansowa – zak. 1559, dzieło muratora mistrza Pankracego, ozdobiono je maskaronami projektu Santi Gucciego oraz loggie zaprojektowane przez Jan Marię Padovano.
- Najbardziej charakterystyczna część sukiennic – attyka.
- przebudowa - zak. 1879.

Dzwon „Zygmunt”

- Ufundowany przez Zygmunta I Starego, odlany przez Hansa Behama z Norymbergi.
- Po raz pierwszy zadzwonił w lipcu 1520 roku. Głos dzwonu słyhać w momentach historycznie doniosłych.
- Waga razem z sercem: ponad dwanaście i pół tony. Do 1999 – największy dzwon w Polsce.
- Do uruchomienia dzwonu potrzeba od 8 do 12 ludzi. Istnieje nawet Bractwo Dzwonników Wawelskich.
- Dzwon bije ok. 30 razy w ciągu roku. Praca dzwonników jest odpłatna.

Ratusz w Chełmnie

- Jeden z niewielu przykładów renesansu włoskiego w północnej części Polski (tutaj dominował będzie renesans niderlandzki).
- 1567-1572 – przebudowa gotyckiego ratusza (XIII w.) w stylu renesansowym.
- Przebudowę w XIX w. podporządkowano zasadom stylu renesansowego.

Dwór Gładyszów w Szymbarku (1540)

- Kasztel - ufortyfikowany budynek mieszkalny/rezydencjonalny mniejszy niż zamek; siedziba zamożniejszego rodu rycerskiego. Wielokondygnacyjny. Budowany na planie prostokąta.
- Grube mury. Nie posiadał dziedzińca. Miał za to narożne baszty alkierzowe.
- Inne formy budowli obronnych: dwory na kopcach (otoczone fosą i palisadą), fortalicje (wszystkie zabudowania umocnione).
- Następca kasztelu i dworu na kopcu – dwór polski.

Humanizm

- Prąd umysłowy rodzący się we Włoszech na przełomie XIV i XV w., dowartościowujący człowieka („Nic co ludzkie nie jest mi obce”). Postulował powrót do dziedzictwa starożytności.
- Stolicą humanizmu polskiego był Kraków z Akademią Krakowską, uczelni z zasady świeckiej (przewaga prawa nad teologią), gdzie istotną rolę odgrywały sztuki wyzwolone i dbano o znajomość klasycznej łaciny oraz greki. Łacina stała się drugim językiem Polaków. Natomiast znajomość klasycznej greki włączała do kręgu humanistów.
- Każda z wybitnych postaci polskiego odrodzenia (od Kopernika do Zamoyskiego) przeszła przez edukację humanistyczną.
- Jednym z najwybitniejszych promotorów humanizmu polskiego był prymas **Jan Łaski starszy** (1456-1531), sekretarz Aleksandra Jagiellończyka, dyplomata i mecenas sztuki, inicjator opracowania zbioru polskich statutów i przywilejów - zawierał także przepisy wykonawcze. Znany w całej Europie. Korespondował z Erazmem z Rotterdamu.

Reformacja w Polsce (1)

- Od późnego średniowiecza – Polska jest krajem wielu wyznań. Luteranizm dociera do niej stosunkowo wcześniej – w latach dwudziestych XVI w. Pojawia się w miastach o dużej ilości mieszczaństwa niemieckiego: w Prusach Królewskich i Wielkopolsce.
  - Protestantyzm był wyznaniem wyższych warstw społecznych (mieszczaństwo – luteranizm; szlachta i magnateria – kalwinizm). Z wyznaniem reformowanym sympatyzowała pewna część elit intelektualnych.
  - Reformacja postulowała m.in. opodatkowanie kościoła katolickiego na obronę, zniesienia władzy sądów duchownych nad osobami świeckimi, zniesienia dziesięcin, wprowadzenie języka polskiego do liturgii.
- Luteranizm był z początku surowo zakazany prawem (edykty Zygmunta I i księcia Janusza III mazowieckiego), ale nie doszło nigdy do masowych represji przeciwko protestantom. Najbardziej surowo potraktowano przywódców tzw. tumultu gdańskiego 1525-1526.
- W państwie lennym – Prusach Książęcych – od 1525 wyznaniem dominującym był luteranizm.
  - **Anabaptyści** (menonici) odgrywali lokalnie sporą rolę gospodarczą, ale unikali jakiegokolwiek udziału w życiu politycznym.

Reformacja w Polsce (2), znaczenie kulturowe

- Literatura, głównie religijna, w języku polskim. Por. Mikołaj Rej.
- Powstanie jednego z pierwszych na świecie przekładów „Biblii” na język narodowy: „Biblia brzeska”.
- Rozwój ruchu wydawniczego – ożywienie drukarstwa.

Reformacja w Polsce (3)

– bracia polscy, arianie, socynianie, antytrynitarze

- Wyznanie wyrosłe z tradycji kalwińskiej – 1562. Ważniejsze ośrodki: Raków, Pińczów.
- Doktryna nie uznająca nauki o Trójcy św. ani boskości Jezusa.
- Moralność ariańska zabraniała służby państwu, nakazywała pacyfizm (arianie nie służyli w wojsku), postulowała równość społeczną, zniesienie pańszczyzny, potępiali karę śmierci.
- Wyróżniała się konsekwentne przestrzeganiem zasady równości mężczyzny i kobiety (nauczały w zborach).
- Wyznanie intelektualistów, pisarzy, poetów.
- Wypędzeni z Polski po 1658. Zagraniczne wspólnoty ich spadkobierców wymarły na przełomie XVII i XIX w.

Gimnazjum Akademickie w Gdańsku

- Jedna z najważniejszych szkół protestanckich w Polsce. Założona w roku 1558 w budynku b. klasztoru franciszkanów (wszyscy przeszli na luteranizm) na Starym Przedmieściu. Przylegało ono do kościoła św. Trójcy, a obowiązki rektora pełnił pastor tej świątyni. Miało strukturę wyższej uczelni (podział na katedry). Dysponowało mieszkaniami dla studentów i profesorów.
- Bardzo wysoki poziom nauczania – absolwenci Gimnazjum byli przyjmowani na III rok studiów na wielu uniwersytetach.
- Dyscypliny nauki: medycyna, prawo, nauki przyrodnicze oraz języki (klasyczne i polski).
- Działo do r. 1817.
- Konkurowało z nim Gimnazjum Akademickie w Toruniu. Miało nawet własne muzeum i (znacznie później) – ogród zoobotaniczny.

Biernat z Lublina (ok.1465 – 1529)/1/

- Autor pierwszej nie-anonimowej książki wydrukowanej w języku polskim.
- Z pochodzenia mieszczanin , z zawodu duchowny katolicki – skazany na pracę sekretarza u możnych, najwybitniejszym z nich był Filip Kallimach.
- Bibliofil, właściciel sporego księgozbioru.
- Autor modlitewnika „Raj duszny” oraz „Żywota Ezopa Fryga”, około 200 bajek – ich tytuły stały się polskimi przysłowiami.

Biernat z Lublina (ok.1465 – 1529)/2/

- *Głupi, nie śmieję się z mądrego,/ ale bierz rozum od niego.*
- *Język ci członek najlepszy a nad inne potrzebniejszy,
Którego by człowiek nie miał, bydłu by się podobien zstał.(...)
I cokolwiek ludziom szkodzi, wszystko z języka pochodzi.
By zawsze ludzie milczeli, więcej by pokoju mieli.*
- *Roztropny szczęściu nie wierzy.*
- *Którzy ciem siedzą z księgami,
Nie mogą być nigdy sami,
A że kiedy w ciźbie siedzą:
Tam dopiero sami będą.*

Klemens Janicki zw. Janicjuszem (1516-1543)

- Poeta polsko-łaciński. Pochodzenia chłopskiego – wykształcony w Gnieźnie i w Poznaniu, jego talent – najpierw oratorski, potem poetycki, docenili znakomici mecenas: Dantyszek, Hozjusz, Krzycki, Kmita.
- Piotr Kmita wysłał go na studia do Padwy, gdzie w 1540 uzyskał tytuł doktora filozofii, za twórczość poetycką papież Paweł III nadał mu tytuł poety-laureata.
- Stworzył: epigramaty („Żywoty arcybiskupów gnieźnieńskich”), „Żywoty królów polskich”, oraz elegii (por. „O sobie samym do potomności”)

Mikołaj Rej (1505-1569)

A niechaj to narodowie, wżdy postronni znają/ iż Polacy nie gęsi iż swój język mają.

- Pisarz, teolog protestancki i polityk, założyciel dwóch miast: Rejowca i Oksa.
- „Żywot człeka poczciwego”.
- „Zwierzyniec”
- Krótka rozprawa między trzema osobami”.
- „Postylla”

Jan Kochanowski (1530-1584)

- ojciec poezji polskiej, pierwszy polski poeta liryczny i „poeta uczony” [intelektualista];
- znawca kultury antycznej – zwłaszcza filozofii i poezji;
- znakomity tłumacz z łaciny i greki, a przy tym także – poeta polsko-łaciński;
- twórca doskonałych formalnie utworów poetyckich – „Fraszek”, pieśni i – najdoskonalszych w jego twórczości „Trenów”;
- autor „Psałterza Dawidów”
- poeta o zacięciu humorysty i satyryka, o duszy filozofa i o sumieniu obywatela-republikanina („Pieśń o cnocie”, „Pieśń o dobrej sławie”, „Pieśń o spustoszeniu Podola przez Tatarów”), chociaż jego współcześni uważali, że nie znał się na bieżącej polityce.

Towarzystwo Oźralców i Opilców
Bibones et comedones (ok. 1520- przed 1530)

- grupa "hulaków, biboszy i amantów" działających na dworze Zygmunta Starego parodiująca obyczaje dworskie;
- damsko-męska („bracia i siostry”);
- autorytet w grupie zapewniała umiejętność opowiadania dowcipów i czynienia złośliwych żartów – także wierszem.
- najważniejsi członkowie: Jan Dantyszek (biskup warmiński, poeta, dyplomata, pierwszy polski ambasador /na dworze wiedeńskim/, piwosz), Andrzej Krzycki (prymas i poeta), Korybut Kosztyrski.
- Członkowie Towarzystwa stali się pierwowzorami postaci z „Dworzanina polskiego” Łukasza Górnickiego.

Łukasz Górnicki (1527-1603)

- Syn ubogiego mieszczanina, urodzony w Oświecimiu; o jego edukację zadbał wuj, Stanisław Kleryka, duchowny, dyrygent królewskiej kapeli.
- Kariere i edukację zawdzięczał dworom, zwłaszcza wawelskiemu dworowi, służbie dyplomatycznej, studiom prawniczym w Padwie.
- Sekretarz tajnej kancelarii Zygmunta Augusta. Potem jego osobisty bibliotekarz
- Przyjaciele: Andrzej Patrycy Nidecki, Jan Kochanowski.
- W nagrodę za swe główne dzieło – „Dworzanina polskiego” nobilitowany z polecenia Zygmunta Augusta.
- Starosta tykociński – skonfliktowany z okoliczną szlachtą na tle własnościowym.
- Tłumacz z włoskiego i greki.

„Dworzanin polski” Łukasza Górnickiego

- Przeróbka dzieła Baldassare Castiglione „Dworzanin”. Realia włoskie zastąpione polskimi; czas akcji – 1549, miejsce akcji: dwór w Prądniku, rezydencja biskupa Maciejowskiego; bohaterowie-Polacy: pan Kryski, pan Derśniak, Stanisław Lupa Podlodowski i in. Nie ma tam kobiet – jak we włoskim oryginale. Zmieniono też realia obyczajowe (*U nas z okna nie miłują*)
- Ideał dworzanina: szlachcic, wykształcony, honorowy i... skromny.
- *Cokolwiek jest dobrego a użytecznego, to każda rzecz ta ma i piękność w sobie.*
- *Kto z młodu się nie wyszaleje, musi na starość.*
- *Miłość jest pożądaniem piękności.*
- *Ten jest największy na świecie regiment, pod którym są poddani cnotliwi.*
- *Tego wolnością nie mamy zwać, iż kto podług swej wolej żywie, ale to jest prawdziwa wolność a swoboda: żyć podług prawa.*

Justus Ludwik Decjusz (1485-1545)

- Z pochodzenia Alzatzczyk, historyk, ekonomista, finansista, sekretarz Zygmunta Starego, zarządca królewskich mennic.
- Znajomy Erazma z Rotterdamu i Marcina Lutra.
- Autor dzieła „O starożytności Polaków”, postawił w nim tezę, że Polacy pochodzą od starożytnych Sarmatów. Ale bardzo rzetelnie opisał dzieje panowania Zygmunta I.
- Inwestor Willi Decjusza. Wziesionej w stylu renesansu włoskiego.

Andrzej Frycz Modrzewski (1503-1572)

- Wywodził się z Wolborza, gdzie został wójtem.
- Wykształcony w Krakowie i Wittenberdze. Przyjął niższe święcenia duchowne.
- Sekretarz Zygmunta Starego.
- Sympatyk reformacji, krytyk papieżstwa. Pod koniec życia zainteresowany arianizmem.
- Pomimo formalnej przynależności do stanu duchownego ożenił się.
- Uznany za heretyka.
- Pisarz polityczny tworzący w języku łacińskim.

- Autor rozprawy „O poprawie Rzeczypospolitej” złożonego z pięciu ksiąg: „O prawach”, „O obyczajach”, „O wojnie”, „O kościele”, „O szkole”.

- „O poprawie Rzeczypospolitej” wydano w Bazylei.

- Najważniejsza teza Modrzewskiego: równość obywateli wobec prawa.
- Był także przeciwnikiem kary śmierci.

Andrzej Frycz Modrzewski:

- *Jeśliby się tedy miało ustanawiać jakieś różnice w karaniu, to ciężiej należy karać tych, co stoją na wyższym urzędzie, niż tych, co na niższym; surowiej bogatych niż biednych, szlachtę od plebejuszów, tych, co na urzędach, niż ludzi prywatnych (...) im wyżej stoi przestępca, tym jego zbrodnia widoczniejsza i zwykle licznych znajduje naśladowców.*
- *Niechże tedy pilności przyłożą rodzice, aby syny swoje temi naukami wyćwiczyli, ... aby je powściągali od rozkoszy; bo gdzie te panują, tam się cnota ostać nie może...*
- *Żadne korzyści z wojny nie są tak wielkie, aby mogły jej szkodom dorównać*

Nauka – Mikołaj Kopernik (1473-1543)

- Syn zamożnego kupca z Torunia. Trójjęzyczny: polski/niemiecki/ łacina.
- Opiekun i protektor: Łukasz Watzenrode; studia w Krakowie, w Bolonii (prawo) i w Padwie (medycyna; filologia grecka); przebywał także w Rzymie. Licencjat medycyny, doktor prawa kanonicznego.
- Przyjął tylko niższe święcenia duchowne – najsłynniejsze stanowisko: kanonik warmiński (siedziba – Frombork). Mieszkał i działał także w Lidzbarku Warmińskim. Kanclerz kapituły warmińskiej, główne zajęcia: sprawy sądowe i administracyjne. Regularna praca naukowa: dwanaście ostatnich lat życia.
- Ceniony jako ekonomista i lekarz praktyk. Mniej powodzenia miał jako farmaceuta.
- Do historii przeszedł jego związek z Anną Schilling.
- Dochody zainwestował w badania. Właściciel bogatej biblioteki – do dzisiaj ocalało 46 tomów.

Nauka – Mikołaj Kopernik. Osiągnięcia

- Dzieło „O obrotach sfer niebieskich” rozwijające hipotezę Arystarcha z Samos dotyczącą układu heliocentrycznego.
- Przewrót kopernikański – przemiana sposobu widzenia człowieka i świata (Ziemia tylko jako jedna z planet).
- Prawo Kopernika-Greshama: *gorszy pieniądz wypiera lepszy*
- Geometryczne twierdzenie Kopernika dot. wzajemnego stosunku okręgów.
- Wrogiem teorii astronomicznych Kopernika był Marcin Luter; nieufność protestantów (z wyjątkiem Joachima Jerzego Retyka), oraz niemal całego środowiska naukowego epoki; niejednoznaczny stosunek Kościoła (traktowane jako hipotezy; dzieło „O Obrotach...” wpisane do Indeksu Ksiąg Zakazanych).

Nauka – Józef Struś (1510-1568)

- Jeden z najwybitniejszych lekarzy europejskich XVI wieku, pionier badań nad tętnem, jego odkrycia wykorzystywał w XVII sam Wiliam Harvey.
- Mieszczanin z Poznania (potem burmistrz miasta), wicerektor uniwersytetu w Padwie, profesor medycyny.
- Dyplomata, poseł króla polskiego do Turcji.
- Lekarz koronowanych głów – do jego pacjentów należeli obaj Zygmunowie, Sulejman I Wspaniały, Filip II hiszpański.

Muzyka polskiego renesansu

- kapela rorantystów wawelskich – najdłużej istniejący zespół wokalistów w Polsce (1543-1794), ustanowiony przez Zygmunta Starego. 9 śpiewaków-duchownych zobowiązanych do śpiewania na mszach codziennych i uroczystych. Śpiew wielogłosowy – 4-5 głosów. Wykonywali muzykę wybitnych europejskich kompozytorów (Palestrina, Orlando do Lasso).
- Wacław z Szamotuł (1524-1560) - autor motetów, pieśni i psalmów – jednogłosowych i wielogłosowych (4 głosy), autorzy słów: Mikołaj Rej i Andrzej Trzeciecki.
- Mikołaj Gomółka (ok. 1535-1600) – rodem z Sandomierza, kompozytor-multinstrumentalista (instrumenty dęte drewniane, strunowe, organy), autor „Melodii na Psalterz Polski” (150 utworów), do słów Jana Kochanowskiego; wzorował się na melodiach tańców, starał się o prostotę struktury – łatwość wykonania.
- Kompozytorzy-wirtuozi: organista Marcin Leopolita (1540-1589); lutnista Valentin Graff Bekwark (1507-1577).

Wacław z Szamotuł : „Już się zmierzcha”.
Modlitwa, kiedy dzieci spać idą

*Już się zmierzcha, nadchodzi noc
prośmy Boga o pomoc
aby On naszym stróżem był
od złych czartów nas obronił,
którzy najlepiej w ciemności
używają swej chytrości.*

Rzeczpospolita Babińska (1550/1560 – 1677)

- karykaturalne, fikcyjne państwo założone przez facecjonistów w Babinie (Lubelskie), posiadłości rodziny Pszonków, działało przez trzy pokolenia; prowadziło własną kancelarię i archiwum.
- hasło przewodnie: *omnis homo mendax* (każdy człowiek kłamcą) – obowiązkiem babińczyków było opowiadanie absurdalnych i fikcyjnych historii, a ci, którzy się w tym wyróżniali otrzymywali honorowe urzędy stosownie do treści opowiadań;
- postacie związane z Babinem: Jan i Andrzej Kochanowscy, Mikołaj Rej, Andrzej Trzcieski.

Złoty wiek

- Kolejny skok cywilizacyjny: np. Poznań w XVI wieku ma brukowane ulice i wodociąg.
- Potęga militarna i polityczna przy sporej tolerancji światopoglądowej.
- Rozwój parlamentaryzmu. Duży udział obywateli w sprawowaniu władzy.
- Żywa idea Rzeczypospolitej – europeizacja Litwy za sprawą wileńskiego dworu Zygmunta Augusta.

Materiały muzyczne - źródła

- Tabulatura Jana z Lublina - „Rocal fusa” (<https://www.youtube.com/watch?v=tKzFXwTblUk>)
- Tabulatura Jana z Lublina – „Rex” (<https://www.youtube.com/watch?v=7XGqrilUu7w&t=2s>)
- Mikołaj z Krakowa – „Hayducki” (<https://www.youtube.com/watch?v=5Vwi248zURo>)
- Jakub Polak (Reys) Courante (<https://www.youtube.com/watch?v=cOYv64zlwVc>)
- Polska muzyka dawna (renesansowa) - trzy utwory (<https://www.youtube.com/watch?v=l3fiYHPNDVY>)
- Mikołaj Gomółka – „Kleszczmy rękoma” (https://www.youtube.com/watch?v=0-05ofXn_Os)
- Mikołaj Gomółka – „Pana ja wzywać będę” (<https://www.youtube.com/watch?v=5kmUwX3BMso>)
- Wacław z Szamotuł – „Już się zmierzcha” (https://www.youtube.com/watch?v=K_e2aXHnmi4)